

ה. אם נמשכה סעודת הבוקר עד שהגיע זמן מנחה, ויש לחשוש שלא יוכל לאכול סעודה שלישית אלא אכילה גסה, יפסיק הסעודה ויברך ברכת המזון, ונכון גם שיקום וילך מאצל השלחן וילך לחדר אחר או לחוץ כדי לעשות הפסק, ואחר כך יטול ידיו ויברך ברכת המוציא ויסעוד סעודה שלישית. ומכל מקום לכתחלה אין לעשות כן, וגם יש להזהיר את הרבים, שלא יעשו כן אלא אחר שהגיע זמן מנחה גדולה. ה.

ו. כבר פשט המנהג שאין מקדשים על היין בסעודה שלישית. ו) ומ"מ אם

ומה שכתבנו לענין מושב שאין שם מנין לתפלת מנחה אלא סמוך לשקיעה, כאשר מתפללים מנחה וערבית סמוכים זה לזה, ראה מה שכתב בזה בשו"ת הלכה למשה (מימון, סימן כב). ע"ש.

ה) כן כתב הרא"ש בחשובה (כלל כב סימן יג), והובא להלכה בטור ובשלחן ערוך (סימן רצא סעיף א'). ע"ש. ומ"ש שיקום ממקומו, כן כתבו האחרונים, וראה במשנה ברורה (סימן רצא ס"ק יד), ובילקוט יוסף חלק ג' (עמוד ר"י). ע"ש.

ו) בטור (סימן רצא) הביא בשם הרמב"ם (פרק ל' מהלכות שבת הלכה ט') שגם בסעודה שלישית קובע על היין ובוצע על שתי ככרות. ואדוני אבי הרא"ש ז"ל לא היה מברך על היין קודם, משום דאיתקש יום ללילה לענין קידוש. מה לילה סגי בחד זימנא, אף ביום סגי בחד זימנא. ע"כ. וכבית יוסף שם הביא בשם הראשונים, שאין צריך לומר קידוש בסעודה שלישית. ובשבולי הלקט נתן טעם לזה. ע"ש. וכן דעת רבינו ירוחם, המרדכי, הרמב"ן, הר"י, ועוד. [ועיין בדעת זקנים לבעלי התוספות (שמות טז, כב). ובתשובת הרשב"א חלק ז' (סימן ש"ן). ע"ש]. וגם לשון הרמב"ם לא ברור שצריך לקדש לפני הסעודה, שקובע על היין אפשר שהוא בתוך הסעודה. שהרי בפרק ט' מהלכות שבת כתב, ומצוה לברך על היין ביום שבת קודם שיסעוד, סעודה שניה, וכאן כתב קובע על היין. ומכל מקום המקדש לא הפסיד, ואין מוחין בידו. עכת"ד הבית יוסף. גם בכסף משנה שם כתב, שאף הרמב"ם לא התכוין לומר שיקדש על היין, אלא שיקבע על היין בתוך סעודתו. [ובזה אחי שפיר מה שהעירו האחרונים על דברי הרמב"ם דלא מצינו בגמרא אלא ב' פעמים קידוש, ולא יותר]. וע"ש בב"ה. גם בשו"ת מהר"ם אלשקאר (סימן קו) כתב, שגם להרמב"ם אין קידוש בסעודה שלישית. וכן כתב בתשובת הרדב"ז חלק ה' (סימן שא, וסימן קד). ע"ש. וכן פסק בשלחן ערוך שם (סעיף ד'), שאין צריך לקדש בסעודה שלישית. וכן מנהגינו שאין מקדשים על היין בסעודה שלישית. וכמו שכתב בשלחן ערוך האר"י ז"ל (דף עד), שסעודה זו שהוא רחמים, והיין דין, לכן אין לעורר הדין כלל. ע"ש. ובשער הכוונות (דף עה), מבואר, דאין בחי' קידוש בסעודה זו כמו בסעודת הלילה ובשחרית. ע"ש. גם הרב חמדת הימים (דף קכה) כתב, שאין קידוש על היין בסעודה שלישית, ואף לפי סודן של דברים לא יתכן. אבל באמצע הסעודה צריך לשנות כי אז בסוד שתיתי ייני, וכן היה מנהג הרב ז"ל (האר"י), ואחריו שלמים וכן רבים, ואין לשנות, אלא כל אחד יברך לעצמו על היין, כדין יין הבא בסעודה. ע"ש. וכן כתב מרן החיד"א בברכי יוסף (שם סק"ו),

אפשר נכון לברך ולשתות יין באמצע הסעודה. והנוהגים לקדש [בברכת הגפן] בסעודה שלישיית, אין צריך למחות בידם. ז.

ז. גם בסעודה שלישיית צריך לבצוע על שני ככרות. ה) אך אין נוהגים לכסות

שאף שהרמב"ם כתב לקדש בסעודה שלישיית, לא קיימא לן הכי, אלא ישתה יין בתוך הסעודה. ע"ש. ואמנם נראה שזו מחלוקת בדעת המקובלים, שהרי השל"ה הקדוש כתב בסידורו, לוקח הכוס בידו ואף על פי שאינו מחוייב וכו', לפי חכמי האמת צריך גם כן לקדש בסעודה שלישיית וכו'. וכן כתב בערוך השלחן (סימן רצא סעיף י') בשם חכמי המקובלים, שצריך כוס יין לקידוש גם בסעודה שלישיית. אבל בפרי עץ חיים (שער השבת סוף פרק כג) כתב, שאין ראוי לקדש על היין בסעודה שלישיית, ובאמצע הסעודה צריך לשתות יין ע"כ. גם בנגיד ומצוה כתב, שאין לקדש בסעודה שלישיית, מטעם כי סעודה זו היא בעתיקא, והוא כרחמים גמורים, והיין הוא דין. לכן אין לעורר הדין כלל, אלא ישתה יין בתוך הסעודה. ע"ש. ובשו"ת שמש ומגן חלק א' (סימן סה) כתב, שאלה שנהגו לקדש על היין בסעודה שלישיית, שצריכים לבטל מנהגם, אחר שמרן כתב שאין צריך לקדש, וכן הוא על פי הסוד, [ויש לחוש בזה ליוהראן]. ע"ש. אלא שאותם הנוהגים בכל דרכיהם לעשות כדעת הרמב"ם, ולכן מקדשים על הכוס בסעודה שלישיית, מאחר ואין בזה כל חשש של ברכה לבטלה, הנח להם במנהגם. והסכים עמנו בזה מרן אמו"ר שליט"א.

ז) על פי המבואר בהערה הנ"ל, משם הרמב"ם. וכן כתב בבאר היטב (סק"ו) שאין לקדש על היין רק בתוך הסעודה יברך על היין וישתה. ספר הכוונות. וע"ש סודו. וכן כתב בבן איש חי (שנה ב' פרשת חיי שרה סעיף יא) שיש לשתות יין בסעודה שלישיית. וע"ע בשו"ת רב פעלים ח"ב סי' נד. ע"ש.

ח) טור בשם אביו הרא"ש, ושלחן ערוך (סימן רצא סעיף ד'). וכן המנהג. וכתב בספר לקט יושר (אורח חיים דף 51), דבב' סעודות של שבת אינו חותך בלחם קודם שעשה ברכת המוציא, אבל לסעודה שלישיית חותך מעט בלחם קודם ברכת המוציא. וכן כתבו התוספות (ברכות לט): ועוד יש דעות דאמרי לעשות סעודה שלישיית בפירות, ולכן אין נפקותא בלחם משנה. ע"ש. וע"ש ברמ"א מ"ש לענין שאר סעודות שמוסיף בשבת, שגם בהם צריך לחם משנה. ע"ש. ולפי דברי האר"י ז"ל צריך להיות על השלחן י"ב ככרות כמו בסעודת הלילה וסעודת שחרית, כמבואר בכף החיים (סימן רסב אות ב, וסימן רצא אות כג). וע"ש סודן של דברים. ובחשובה שבסוף ספר מנחת יעקב כתב, דהא דבעינן ב' ככרות שלימות, אינו מדין תורה, אלא אסמכתא, שהרי אפשר לומר דלחם משנה דבקרא היינו חדא ופלגא, כדאמרינן בריש ברכות, אשמורה ופלגא נמי אשמורות קרי ליה. ובתשובת התתם סופר (אורח חיים סימן מו) כתב, שדברים אלו דברי הרשות ואין לסמוך עליהם לדינא. ע"ש.

וכבר ביארנו לעיל סימן רפד, שאם אין לו לחם שלם כדי לבצוע על לחם משנה, יכול לצרף ב' חצאי לחם, שיהיה נראה כשלם. וכמו שכתב הרוקח שהובא להלכה בבית יוסף ובשלחן ערוך (סימן קסח סעיף ב') לגבי מעלת לחם שלם בימי החול, שאם יש לאדם שני חצאי לחם ואין לו לחם שלם, יחברם יחד בעץ או בשום דבר שלא יהא נראה, ודינו כדין שלם, ואפילו בשבת יכול לחברם. ע"כ. ועיין בגמרא עירובין (פא.) תפרה בקיסם מערבין לו בה, ומסקינן שדוקא בדלא ידיע

את הלחם משנה במפה. ט) והמחמיר לכסות הלחם בסעודה ג' תע"ב. ט)

ח. אם בעל הבית מברך על היין בסעודה שלישיית, ומתכוין לפטור בברכתו את כל המסובים בסעודה, יש לו על מה שיסמוך, ובלבד שגם הם יכוונו לצאת ידי חובת הברכה, וישתו מהיין על סמך ברכתו. י)

תיפרה. ונפסק כן בשלחן ערוך (סימן שסו סעיף ו'), שאם נפרסה וחיברה בקיסם וכו', אם אינו ניכר שנפרסה מערבין בה. ע"כ. וכשם שבעירוב אפשר לערב בכהאי גוונא, הוא הדין לנידון דידן. וכשם דמהני בכהאי גוונא לענין דחשיב לחם שלם, הוא הדין לענין צירופו ללחם משנה. ואף שהיה מקום לומר בדברי הרוקח הג"ל, דהתם לא איירי לענין לחם משנה, אלא דקא משמע לן שאין לאסור בזה בשבת משום דמיחזי כמתקן, מכל מקום כבר כתב המגן אברהם (סק"ד) שמקיימים בזה מצות לחם משנה. ויש אומרים שיוצאין ידי חובת לחם משנה בשמיעת הברכה מהבוצע, גם כשלא נטל ידיו עדיין, וכמו שיוצא ידי חובת ברכת כיסוי הדם קודם שחיטה, וכמו שכתב באשל אברהם תנינא (אורח חיים סימן רעד), וכתב, שמכל מקום אם היה דעתו שעל ידי עיכובו יותן לו לחם משנה, אינו יוצא ידי חובה. ומכל מקום שייך בכך אתכא וכו'. ואם היה בדעת בעל הבית שכולם יצאו ידי חובה גם קודם נטילת ידים, אין צריך עוד לחם משנה, גם כשסובר שמסתמא יתנו לחם משנה לפניו, מכל מקום העיקר הוא על דעת בעל הבית. ואם בעל הבית גופיה היה ספק אצלו אם יש לחם משנה עוד, וסבר שאם יש יתנו לפניו לחם משנה, וגם אם זה שנתעכב לא היה בדעתו ספק וסבר שיוצא ידי חובה. מכל מקום נכון ליתן לחם משנה, ואם לא היה ברור להם ההלכה אם יוצא ידי חובה קודם נטילת ידים בכך, שייך גם כן שהסתמיות על דעת ההלכה, ויצא ידי חובתו משאמרו שיכול לצאת ידי חובתו. ע"ש.

ט) כן נראה, שבסעודה שלישיית אין צריך לכסות את הפת קודם הברכה, שכל הטעם שאנו מכסים את הפת בסעודת הלילה ובסעודת שחרית, הוא מפני שמקדשים על היין, וכדי שהפת לא יראה בושתו שמקדימין לברך על היין בתחלה, לפיכך אנו מכסים את הפת, אבל בסעודה שלישיית שאין אנו מקדשים על היין, אין צריך לכסות את הפת. ואף שיש עוד טעם למה שאנו מכסים את הלחם משנה, שהוא זכר למן, וכמ"ש בסימן רצא, מכל מקום עיקר הטעם הוא משום בושת הפת, וכמו שמצינו כן לענין הבדלה, שכתב מרן בשלחן ערוך (סימן רצט סעיף ט'), שאם רוצה לסעוד תיכף להבדלה צריך ליזהר שלא יביא לחם לשלחן קודם ההבדלה, ואם הביא פורס עליו מפה ומכסנה, לפי שהוא מוקדם בפסוק, וצריך להקדימו אם לא יכסנו. ע"כ. והיינו, אף שבסעודה ראשונה ושניה, וכן כאן אין להקדים את הפת, שהרי אסור לאכול קודם הקידוש וההבדלה, מכל מקום כיון שבעלמא הדין נותן להקדימו, אם כן הוי ביזוי לפת שיקדים לו דבר אחר, לכן יש לכסותו. ונמצא לפי זה, שעיקר הטעם אינו משום זכר למן, שזה לא שייך לענין הבדלה, ולפי זה בסעודה שלישיית שאין שם ברכה על היין, אין צריך לכסות את הפת. שוב ראיתי שכן כתב בערה"ש (שם ס"י). אמנם בבא"ח (חיי שרה סי"ב) כ' שצריך ב' מפות גם בסעודה ג'. ע"ש.

י) ז"ל מרן בשלחן ערוך (סימן ריג סעיף א'): על כל פירות ושאר דברים חוץ מן הפת ויין, אם היו האוכלים שנים או יותר, אחד פוטר את חברו אפילו בלי הסיבה. ומיהו ישיבה מיהא